

ХОДЄЄВА Н. В.,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
та процесу*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

УДК 347.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.21>**СПЕЦИФІКА СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ У ПЕРЕДДОГОВІРНІЙ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПЕРЕД ПАЦІЄНТОМ**

В статті досліджено специфіку суб'єктного складу в переддоговірній відповідальності яка виникає у закладів охорони здоров'я саме перед пацієнтом. Визначено підстави та умови а також специфічні риси які притаманні саме переддоговірній відповідальності яка виникає між закладами охорони здоров'я та пацієнтами. Визначено особливості переддоговірної відповідальності яка виникає між закладами охорони здоров'я та пацієнтами як такої, що може бути як договірною, так і деліктною. Проаналізовано момент набуття фізичною особою статусу пацієнта на всіх стадіях відносин які виникають з медичною організацією, в загальному і на переддоговірній.

Зазначено, що в певних випадках, які передбачені чинним законодавством України, правами наділяються не лише пацієнти, а і інші особи, що не робить їх потерпілими у результаті надання їм таких прав: у зв'язку з тим, що до пацієнтів слід відносити повнолітніх осіб, осіб з неповною цивільною дієздатністю і недієздатних осіб то у зв'язку з цим таким особам не може бути завдано шкоди. Зазначено, що безпосередньо сам заклад охорони здоров'я, а також фізична особа – підприємець працівниками якого або ж громадянами у рамках цивільно-правового договору порушено переддоговірні обов'язки можуть бути суб'єктами переддоговірної відповідальності. Визначено, що становленню підлягає лише одна обов'язкова ознака – це здійснення безпосередньо фізичною особою – підприємцем як основного виду діяльності за статутом – це медичної діяльності саме на підставі відповідної ліцензії. Зауважено, що не приділяючи значної уваги важливості інформованої добровільної згоди: закладами охорони здоров'я не в повній мірі роз'яснюються пацієнту всі обставини його майбутнього медичного втручання, у результаті чого сам пацієнт обмежується підписанням лише самої згоди, навіть не перевіряючи її змісту, а як наслідок сам момент роз'яснення її змісту збігається або ж безпосередньо з самим оглядом або первинною консультацією, або вона надається не в повному обсязі працівником реєстратури, а лише формально підписується.

Встановлено можливість існування множинності осіб саме на стороні безпосередньо закладу охорони здоров'я, а як наслідок у результаті можливість виникнення пайової чи солідарної відповідальності.

Ключові слова: *переддоговірна відповідальність, суб'єктний склад, заклади охорони здоров'я, фізична особа – підприємець, пацієнт, батьки, усиновлювачі, піклувальники, орган опіки та піклування.*

Khodieieva N. V. The specifics of the subject structure in the pre-contractual responsibility of health care institutions to the patient

The article examines the specificity of the subject structure in the pre-contractual responsibility of health care institutions to the patient. The grounds, conditions and specific features inherent in the pre-contractual responsibility that arises between health care institutions and patients are determined. The peculiarities of pre-contractual liability arising between health care institutions and patients as such, which can be both contractual and tortious, are determined. The moment when an individual acquires the status of a patient at all stages of relations with a medical organization, including the pre-contractual one, is analyzed. It is noted that in a number of cases provided for by the current legislation of Ukraine, rights are granted not only to patients, but also to other persons who, as a result of granting them such a right, do not make them victims: such persons cannot be harmed, taking into account the fact that patients should be considered adults, as well as incapacitated persons and persons with incomplete civil legal capacity. It was determined that the subject of pre-contractual liability can be both a health care institution and an individual – an entrepreneur, whose employees (citizens under a civil law contract) violated pre-contractual obligations. It is respected that it does not add significant respect to the importance of an informed philanthropic cause: the pledges of protecting health are not in the new world of roses to explain to the patient all the arrangements for this possible medical training, as a result of which the patient himself if you sign it yourself, please, don't turn it over its essence, but as a last resort, the very moment of clarification of the problem or without intermediary s the very glance or the primary consultation, otherwise she hopes not to be completely obligated by the practitioner of the registry, but only formally signed.

The possibility of the existence of multiple persons on the side of the health care institution was established, and as a result, the possibility of joint or joint liability.

Key words: *pre-contractual liability, subject structure, health care institutions, natural person – entrepreneur, patient, parents, adopters, guardians, body of guardianship and guardianship.*

Вступ. Досліджуючи в цивілістичній доктрині загальні питання переддоговірної відповідальності, саме особливостям переддоговірної відповідальності закладів охорони здоров'я перед самим пацієнтом не приділяється значної уваги. Відповідно, не підлягало вивченню її підстави, форми, умови, та інші специфічні риси які притаманні саме переддоговірній відповідальності закладів охорони здоров'я перед самим пацієнтом. В умовах сьогодення значної уваги не приділено саме особливостям суб'єктного складу в переддоговірних відносинах, які передують наданню послуг в медичній галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями загальнотеоретичних досліджень переддоговірної відповідальності займалися такі цивілісти як: Н.І. Майданик, Н.М. Квіт, І.С. Канзафарова та інші учені.

Постановка завдання. Мета дослідження – загальне дослідження та аналіз специфіки суб'єктного складу у переддоговірній відповідальності закладів охорони здоров'я перед пацієнтом.

Результати дослідження.

Питання переддоговірних відносин у цивільному праві звичайно розглядається саме крізь призму інституту переддоговірної відповідальності яка базується безпосередньо на доктрині *culpa in contrahendo* (з лат. переклад – «вина в переговорах»), яка була вперше сформульована Рудольфом фон Іерінгом у 1861 році у статті «*Culpa in contrahendo*, чи відшкодування збитків за неукладеними або недійсними договорами» [1].

Саме згідно з цією доктриною, перед сторонами на стадії переговорів стоїть обов'язок поводити себе добросовісно, що безумовно передбачає врахування всіх інтересів контрагента, а як наслідок надання необхідної для прийняття рішення інформації яка в свою чергу має бути – правдивою. У тому випадку, коли сторона яка приймає участь у переговорах, поводить себе недобросовісно, на неї покладається обов'язок щодо відшкодування іншій стороні завданих збитків. А переговори відповідно до загальновизнаних правових норм у свою чергу розглядаються як організаційні правовідносини особливого характеру, в них акцентується увага саме на захисті безпосередньо принципу добросовісності. І тому, принцип добросовісності є основоположним регулятором переддоговірних відносин, яким визначаються межі автономії волі безпосередньо суб'єктів цивільного права а також свободи договору, та у випадку його порушення встановлюється відповідальність сторін.

Переддоговірна відповідальність може бути як договірною, так і деліктною, саме тому вона є особливою відповідальністю. Щодо деліктної природи переддоговірної відповідальності саме закладів охорони здоров'я – на неї вказує наступне.

Перше це те, що суб'єкти відповідальності не перебувають в договірних відносинах – (несприятливі наслідки безпосередньо для пацієнта можуть наступити ще до самого надання йому основних послуг). Це можуть бути витрати понесені пацієнтом пов'язані з прибуттям до місця де знаходиться медична організація. А також збитки можуть виникати і після укладання договору, але все ж таки внаслідок порушення саме переддоговірних обов'язків.

Друге, підставою виникнення переддоговірної відповідальності є правопорушення, яке безпосередньо не пов'язане з недотриманням умов які передбачені основним договором. Прикладом може бути, розголошення відомостей які стосуються звернення пацієнта до закладу охорони здоров'я – факт звернення пацієнта.

Третє, при завданні шкоди особа яка її завдає (ним може бути лікар так і інший медичний працівник) не збігається з суб'єктом відповідальності (а саме медичним закладом).

Четверте, виникнення переддоговірної відповідальності можливе лише у разі наявності збитків або моральної шкоди.

І найвагомішою, особливістю переддоговірної відповідальності закладів охорони здоров'я є певна специфіка самого суб'єктного складу, правопорушень та його умов, та форм відповідальності.

Що стосується особливостей суб'єктного складу. Аналізуючи норми чинного законодавства України можна зробити висновок, що в переддоговірних відносинах, які передують наданню саме медичних послуг, беруть участь дві особи: пацієнт, яким є фізична особа а також заклад охорони здоров'я (ст. 3 Закону України «Основ законодавства України про охорону здоров'я») [2]. Працівники закладів охорони здоров'я, що безпосередньо завдають пацієнту шкоди, несуть відповідальність частіше всього за нормам трудового законодавства, а не цивільного, за винятком випадків коли послуги надаються особами саме за цивільно-правовими договорами.

Згідно з чинним законодавством України пацієнтом є – фізична особа, яка звернулася за медичною та (або) реабілітаційною допомогою або ж медичною послугою та (або) якій така допомога або послуга надається [2]. Отже спираючись на вищезазначене визначення пацієнтом є фізична особа, якій медична допомога надається або ж яка звернулася за її наданням але незалежно від того чи наявне у нього захворювання та незалежно від його стану. Саме зі змісту цієї норми не зрозуміло, чи може називатися пацієнтом фізична особа у відносинах з медичною організацією на всіх без винятку стадіях відносин і на переддоговірній у тому числі.

Фізичною особою набувається статус пацієнта не лише за фактом звернення до медичної організації (прикладом може бути звернення за отриманням інформації саме про медичну послугу, отриманням інформації щодо певного спеціаліста або ж за укладенням договору, та у інших випадках), але і сам намір такої особи вступити в відносини з закладом охорони здоров'я. Аналогічний тому, з якого моменту громадянин вважається споживачем, є момент набуття фізичною особою статусу пацієнта: як зазначено у Законі України «Про

захист прав споживачів», таким є громадянин, в тому числі і той, хто має намір замовити або ж придбати товар [3]. Свідчити про такий намір може, зокрема і заповнення анкети пацієнта, і підписання безпосередньо згоди на обробку своїх персональних даних, а також інформована добровільна згода.

До пацієнтів необхідно відносити як повнолітніх, так і недієздатних осіб, а також осіб які наділені неповною цивільною дієздатністю. Від імені

малолітніх та недієздатних внаслідок психічного розладу у переддоговірні правовідносини вступають саме їх законні представники.

А особи які наділені неповною цивільною дієздатністю, згідно з ч. 2 ст. 32 Цивільного кодексу України, вчиняють правочини, але за винятком тих правочинів які передбачені ч. 1 та ч. 2 ст. 32 Цивільного кодексу України та ст. 31 Цивільного кодексу України вже за безпосередньою згодою їх законних представників. Тобто згідно з вищезазначеними нормами чинного законодавства України, вчинити правочини безпосередньо з закладами охорони здоров'я, можуть неповнолітні лише у разі одержання згоди від батьків (чи усиновлювачів) або ж піклувальника а також органу опіки та піклування згідно із законом. Але відповідно ст. 284 Цивільного кодексу України, фізична особа, що досягла чотирнадцяти років та звернулася за наданням їй безпосередньо медичної допомоги, має право вибрати лікаря а також методи лікування згідно з його рекомендаціями, але позбавлена права отримати інформацію про стан свого здоров'я самостійно – ч. 2 ст. 285 Цивільного кодексу України (замість неї цим правом наділяються її батьки (усиновлювачі) або ж піклувальники а також органи опіки та піклування) [4]. Отже в певних випадках, які передбачені чинним законодавством України, правами наділяються не лише пацієнти, а і інші особи, яких у результаті надання такого права не можливо вважати потерпілими: цим особам безпосередньо шкода не може бути завдана.

Згідно з ч. 1 ст. 1179 Цивільного кодексу України відшкодування шкоди, яка завдана неповнолітньою особою на загальних підставах здійснюється нею самостійно. Однак у разі якщо у неповнолітньої особи відсутнє майно, достатнє для відшкодування шкоди яка нею завдана, ця шкода підлягає відшкодуванню саме в частці, якої не вистачає, або її батьками (усиновлювачами) або ж піклувальником в повному обсязі, якщо вони безпосередньо не доведуть, що ця шкода була завдана не з їхньої вини – ч. 2 ст. 1179 Цивільного кодексу України.

Згідно з ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» безпосередньо визначено термін «заклади охорони здоров'я», як юридична особа яка має будь яку форму власності а також організаційно-правову форму або ж її відокремлений підрозділ, який на основі відповідної ліцензії здійснює медичне обслуговування населення та на основі відповідної професійної діяльності медичних, або ж фармацевтичних працівників, а також фахівців з реабілітації [2]. А безпосередньо сама послуга із медичного обслуговування населення (медична послуга) це послуга, у тому числі реабілітаційна, яка надається пацієнту саме закладом охорони здоров'я, або ж реабілітаційним закладом чи фізичною особою яка є підприємцем, що зареєстрована та одержала згідно з встановленим законом порядком ліцензію на здійснення господарської діяльності з медичної практики, що оплачується її замовником [2]. Отже спираючись на вищезазначене і заклад охорони здоров'я, і фізична особа – підприємець працівниками або ж громадянами саме за цивільно-правовим договором порушено переддоговірні обов'язки можуть бути суб'єктом переддоговірної відповідальності. Тобто законодавством допускається створення закладів охорони здоров'я з різними організаційно-правовими формами. Встановленню підлягає лише одна обов'язкова ознака – це здійснення ними як основного виду діяльності за статутом – це медичної діяльності саме на підставі відповідної ліцензії.

Не приділяючи значної уваги важливості інформованої добровільної згоди, заздалегідь до її підписання підходять формально: закладами охорони здоров'я не в повній мірі роз'яснюються пацієнту всі обставини його майбутнього медичного втручання, у результаті чого сам пацієнт обмежується підписанням лише самої згоди, навіть не перевіряючи її змі-

сту. Також часто пацієнту зміст інформованої добровільної згоди роз'яснює лікар, але досить часто це роблять працівники реєстратури. У тому разі коли пацієнту зміст інформованої добровільної згоди роз'яснює лікар сам момент роз'яснення її змісту збігається безпосередньо з самим оглядом або ж первинною консультацією. А у разі коли пацієнту зміст інформованої добровільної згоди роз'яснює працівник реєстратури, пацієнту не надається у повному обсязі необхідна інформація, а отже неправомірно обмежується формальним її підписанням.

Отже завжди заклад охорони здоров'я переговори веде не самостійно, а саме через своїх працівників, і осіб, які надають послуги безпосередньо за цивільно-правовим договором, і відшкодовує заподіяну ними пацієнтові шкоду (ст. 1172 Цивільного кодексу України) [4] – отже саме переддоговірну відповідальність, несе безпосередньо заклад охорони здоров'я, який є юридичною особою, що здійснює медичну діяльність, або ж фізична особа – підприємець. Прикладом є той випадок, коли пацієнту пропонують альтернативні варіанти лікування, у цьому разі суб'єктами відповідальності можуть бути, декілька медичних закладів, у тому разі, коли інформація не була надана жодним з них. Тому в цьому випадку може бути декілька суб'єктів переддоговірної відповідальності. А у тому разі коли на стороні закладу охорони здоров'я є множинність осіб відповідальність є пайовою чи солідарною.

Висновки. Особливістю переддоговірної відповідальності закладів охорони здоров'я є специфіка суб'єктів. До суб'єктів переддоговірної відповідальності належать: заклади охорони здоров'я, що відповідають за заподіяну шкоду саме працівниками, що здійснюють свою діяльність за трудовим договором, а також особи, що надають послуги за цивільно-правовим договором. Саме тому суб'єкт відповідальності і безпосередньо особа що заподіяла шкоду не збігаються. Медичними працівниками є як лікар, так й інші медичні працівники (працівники реєстратури). У певних випадках, що передбачені чинним законодавством України, наділяються правами не лише пацієнти, а і інші особи, та у результаті надання їм такого права не відається за можливе зробити їх потерпілими: їм не може бути завдано шкоди.

Список використаних джерел:

1. Jhering R. Culpa in contrahendo oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen. Jahrbuch für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Bd. 4. Jena, 1861.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801- XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12?find=1&text=пацієнт#w1_1 (дата звернення 15.05.2023).
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення 15.05.2023).
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення 15.05.2023).

